

Lausunto

29.01.2025

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Frame Contemporary Art Finland kiittää mahdollisuudesta lausua opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevasta lainsäädännöstä.

Käsitlemme lausunnossa ensin virastouudistusta yleisesti ja keskitymme sen jälkeen muutamiin yksityiskohtiin esityksessä. Frame on nykytaiteen tiedotuskeskus. Roolimme myötä keskitymme lausunnossamme kuvataiteen kenttään eniten vaikuttavaan uudistukseen eli Taiteen edistämiskeskuksen ja KAVIn yhdistämiseen Kulttuurivirastoksi sekä sen alaisiin vertaisarviointiin ja toimikuntiin liittyviin uudistuksiin.

Kuten esityksessä todetaan, on mahdollista, että suurempi kulttuurin alan virasto toisi kulttuurille enemmän painoarvoa ja vaikuttavuutta valtionhallinnossa. Näin merkittävä virasto- ja rakenneuudistus tulisi kuitenkin toteuttaa kulttuuripoliittisesti strategisista lähtökohdista ja visioista käsin, ei tehostamisen pakosta.

Virastouudistuksen valmistelussa yhtenä vaihtoehtona on ollut esillä, että rakenteellista uudistamista ei tehtäisi lainkaan, vaan tavoitteisiin pyrittäisiin toiminnallista yhteistyötä kehittämällä. Tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan pidetty mahdollisena tuottavuutta ja taloudellisuutta koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi. Mielestämme olisi hyvä palauttaa em. vaihtoehto tarkasteluun. Pelkät tuottavuus- ja taloudelliset tavoitteet ei tulisi olla päämotiivi näin merkittävälle rakenteelliselle ja kulttuuripoliittiselle muutokselle, vaan muutosten tulisi tukea kulttuuripoliittisesti strategisia tarpeita.

On huomionarvoista, että nykyinen Taiteen edistämiskeskus ollut olemassa vasta reilut 10 vuotta, josta osa on luonnollisesti mennyt toiminnan asettumisessa uomiinsa. Nyt se myllättäisiin jälleen nimeä myöten. Esityksestä käy ilmi, että Suomessa virastojen määrä on jo nyt sama tai pienempi kuin verrokkimaissa. Myös tämä herättää kysymyksen, syntykö virastouudistuksessa aitoa parannusta taiteen ja kulttuurin edistämiseen.

Kulttuuriviraston perustamisen yhteydessä esitetään merkittävää muutosta taiteen apurahahakemusten arvioinnin ja rahoituksen jakamisen prosesseihin ja rakenteisiin. Esityksessä ehdotetaan perustettavaksi Kulttuuriviraston yhteydessä toimiva taide- ja kulttuurineuvosto, jonka tehtävänä olisi muun muassa päättää taiteilijoille myönnettävistä apurahoista. Neuvosto korvaisi nykyisen taideneuvoston, valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat. Taide- ja kulttuurineuvoston nimeäisi opetus- ja kulttuuriministeriö. Tämä merkitsisi merkittävää muutosta siinä, miten taiteen autonomia suojataan lain tasolla poliittiselta ohjaukselta. Taiteen autonomian säilyminen tulee olla varmistettu huomattavasti paremmin myös uudessa laissa kuin nyt esitetään.

Hallituksen esityksen luonnoksen perusteluissa todetaan (s. 82), että ”Apurahoja koskeva päätöksenteko neuvostossa pohjautuisi vertaisarviointiin. Päätöksenteon tueksi tarvittavan asiantuntemuksen hankkimisesta ei ole kuitenkaan tarkoitus säätää lain tasolla, vaan neuvosto voisi itse päättää tähän liittyvistä menettelyistä.”

Vertaisarviointi on olennainen taiteen perustuslaillista autonomiaa turvaava periaate. Pelkkä maininta perusteluissa ei riitä suojaamaan vertaisarvioinnin roolia uuden viraston vasta muotoutuessa. On ensiarvoisen tärkeää, että asiantuntijapankin tai vastaavan vertaisarviointimenetelmän käytöstä säädetään velvoittavasti lain tasolla. Muuten avautuu mahdollisuus joustaa tai luopua tästä menettelystä ja keskittää taiteen rahoitusta koskeva päätöksenteko taide- ja kulttuurineuvostolle.

Sekä asiantuntijapankin kokoamisessa että taide- ja kulttuurineuvoston jäsenten nimeämisessä tulee turvata avoimuus ja läpinäkyvyys. Taiteen autonomiaa vahvistaisi, että myös neuvoston nimittämistä varten kuultaisiin taiteen ja kulttuurin kannalta keskeisiä tahoja.

Esityksen luonnoksen perusteluissa todetaan (s. 80), että Kulttuuriviraston tehtävät määrittelevässä kohdassa ei enää mainittaisi erikseen taiteen edistämistä kansallisesti ja kansainvälisesti, koska näiden voidaan katsoa kuuluvan viraston tehtäviin ilman nimenomaista mainintaakin. Pidämme tärkeänä, että lain kohdassa mainittaisiin edelleen ”kansallisesti ja kansainvälisesti” edistämistehtävän yhteydessä. Kansainvälinen toiminta on nykymaailmassa ja kulttuurin kentällä erottamaton osa taiteilijoiden ja taiteen kentän toimintaa. On tärkeää, että kansainvälisen toiminnan edistäminen huomioidaan osana tehtäväkenttää myös lain tasolla, jottei sitä voida jättää pois tehtävistä tulevaisuudessa. Taiteen edistämiskeskus valmistele parhaillaan kansainvälisen toiminnan strategiaa, mikä korostaa asian ajankohtaisuutta ja tärkeyttä.

Virasto- ja toimikuntaudistuksen yhteydessä on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että alueellinen tasavertaisuus toteutuu jatkossakin. Uuden viraston on tärkeää edistää taiteen tekemisen ja kokemisen edellytyksiä kaikkialla Suomessa.

Perusteluissa mainitaan (s. 80), että pykälässä ei erikseen mainittaisi voimassa olevan Taiteen edistämiskeskukselta annetussa laissa säädettyä tehtävää osallistua taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen. Mielestämme olisi tärkeää, että uudella Kulttuurivirastolla säilyisi asiantuntijarooli myös taiteilijoiden toimeentuloon liittyvissä asioissa. Siksi mainintaa tehtävästä liittyen taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen ei tulisi poistaa laista.

Uusien virastojen nimenmuutoksen osalta haluamme kiinnittää huomiota erityisesti Kulttuuriviraston ja Kulttuuriperintöviraston samankaltaisuuteen. Nimien samankaltaisuus altistaa sekaannuksille eikä edesauta virastojen tehtävien jakautumisen hahmottamista. Mielestämme taiteen rooli ja näkyvyys olisi tärkeää säilyttää uudessa virastossa mukana myös nimen tasolla.

Kuosmanen Rosa
Frame Finland